

PRAVNE OSOBE

(kan. 113-123)

JURE BRKAN

Franjevačka visoka bogoslovija Makarska

UDK 262.1

Stručni članak

Auktor obrađuje pojam i značenje pravnih osoba prema odredbama Zakonika kanonskog prava (kanoni 113-123). Osobito posvećuje pažnju postanku, svrsi i sredstvima za postizanje postavljenih ciljeva. Razlikujući javne i privatne osobe, Auktor obrazlaže nutarnju strukturu pravnih osoba i zakonitosti po kojima djeluju, zatim o trajanju, prestanku, ujedinjenju i razdiobi.

Kanonski pravni poredak poznaje fizičke osobe¹ (kan. 96-112), moralne osobe² (kan. 113 § 1) i pravne osobe³ (kan. 113-123). Pravna osoba je svako biće (*ens*), tvorevina, skupnost fizičkih osoba ili

¹ Usp. JURE BRKAN, Pravni položaj fizičkih osoba prema sadašnjem Zakoniku kanonskoga prava, *Služba Božja* XXXIII/1993, 1, 69-97.

² Kodeks kanonskoga prava iz 1917. god. upotrebljava pojam "moralne osobe" (usp. CIC 1917, kan. 99-102) i za ono što Zakonik iz 1983. naziva pravne osobe (usp. kan. 113-123). Moralna osoba je ono što je već postojalo prije bilo kojeg ljudskog priznanja. U našem slučaju jest također doktrinalna različitost između pravnih i moralnih osoba. Naime, moralne osobe su "po samoj božanskoj uredbi" (kan. 113 §1). Npr. Crkva vrši javnu vlast "po božanskom ustanovljenju" (kan. 129 § 1).

³ Usp. ALBERT GAUTHIER, *Le persone giuridiche nel Codice del 1983*, Angelicum LXIX/1992, 1, 105-122. u ovom članku navedeno je dosta literature o problematici pravnih osoba kroz povijest i u naše vrijeme. Crkva priznaje neka prava i pojedinim udruženim osobama, ali to još ne znači da su tim priznanjem još postale pravne osobe. Takve skupnosti osoba ili vjerničko društvo nemaju pravo *qua coetus nego* kao udruženi pojedinci ako im mjerodavna crkvena vlast nije pregledala (*recognoscantur*) njihov statut (usp. kan. 299 § 3; usp. AAS LXXX/1988, 1818.). Po svoj prilici, prvi je njemački pravnik A. Heise (umro 1851) upotrebio izraz "juristische person" za pravni subjekt koji je različit od ljudske osobe (usp. GAUTHIER, *Le persone giuridiche*, 107.).

stvari ili skupnost fizičkih osoba i stvari kojima kanonski ili građanski pravni poredak priznaje *pravnu sposobnost* da bude nosilac određenih prava i obveza. Te su pravne osobe ili javne ili privatne, ili zborne ili nezborne, ili zborne i nezborne zajedno. Takve pravne osobe imaju *pravni subjektivitet* ili pravnu sposobnost što je osnovno svojstvo pravnog subjekta - fizičke i pravne osobe - da bude nosilac određenih prava i obveza.

Dok fizičke osobe imaju samim rođenjem (po prirodi) opću pravnu osobnost, a položaj tih fizičkih osoba unutar nekog pravnog poretka uređuju posebni pozitivni Zakonici koji čak neke opće pravne sposobnosti pravno sužavaju, dotle pravne osobe imaju posebnu pravnu osobnost jer one su samo nosioci prava i obveza koji su predviđeni u određenom pravnom poretku.

U starim pravnim porecima (rimsko pravo, germansko pravo) još nije bio jasno određen pravni položaj pravnih osoba iako se već pojavljuju pravne osobe kao npr. "skupnosti stvari" koje se razlikuju od "društava".

U klasičnom rimskom pravu nalazimo udruženja osoba pod raznim nazivima: *societas*, *ordo*, *sodalitas* ili *sodalitium*, *collegium*, *corpus*. Ta udruženja ili skupnosti osoba još nisu shvaćani kao subjekti prava i obveza po sebi, tj. još nemaju potupne pravne sposobnosti pravnih osoba, npr. još sve pravne osobe nisu mogle niti stjecati, niti nasljeđivati niti posjedovati kao pravne osobe u današnjem crkvenom i građanskom pravnom poretku.

Tamo od Justinijanova rimsko-kršćanskoga pravnog poretka koji još negira fundacije, novim subjektima prava postaju Crkvena karitativna društva dobrohotnosti i milosrđa među koja ubrajamo prihvatilišta, bolnice, sirotišta od kojih već imamo društva pod nazivom *piae causae*, ali se *piae causae* razlikuju od drugih korporacija (*universitas personarum*) i zaklada (*universitas rerum*) kao što su to biskupije, crkve ili samostani.

U XIII. stoljeću priznaju se skupnosti osoba (*universitas personarum*), pravna osobnost koja može stati za se neovisno od pojedinih članova skupnosti odnosno nosilac prava i dužnosti jest zajednica osoba, a ne pojedinac u zajednici. Može se reći da je takvo

shvaćenje, što je baza za moderno shvaćanje pravne osobe, nauka velikoga dekretiste Sinobalda Fieschi-a (1195-1254), koji je postao papa Inocent IV (1243-1254). Tako se, pod utjecajem rimskog, germanskog i crkvenog prava u XIII. stoljeću raspravlja i o pravnim osobama, ali ne pod pojmom pravna osoba: Gracijan upotrebljava termin "ustanova", Dekretali "udruženje", "tijelo", "biće". Svi ti termini označuju neko jedinstvo koje nije fizičko već moralno jedinstvo koje ima u vidu ostvariti neki cilj. Radi takvoga shvaćanja Kodeks iz 1917, upotrebljava pojam moralna osoba (persona moralis) (usp. kan. 99-102). Zakonik kanonskoga prava iz 1983, upotrebljava termine: moralne osobe samo za Katoličku crkvu i Apostolsku stolicu (kan. 113 § 1), a za sve druge skupnosti, koje su subjekti obveza i prava naziva općenito, poput građanskih Zakonika, pravnim osobama (kan. 113 § 2 - 123).

Samu pravnu tvorevinu moralne ili pravne skupnosti zahtijeva socijalna narav čovjeka i vjernika kao uostalom i suživot samih ljudi. Zajednica, društvenost ne poništava individue te nju ne vidimo kao nad ja (super ego), nad fizičkom osobom, kojoj trebaju biti žrtvovani fizički subjekti (ljudi). Čovjek je uvijek središte, izvor i cilj svakoga ustroja bilo koje zajednice - crkvene i građanske. To jedinstvo: *corpus, ens* ili *universitas* bilo personarum (osoba) bilo rerum (stvari) ili osoba i stvari (personalni i materijalni element) daje život, garantira pojedinim članovima toga jedinstva bolju mogućnost posjedovanja materijalnih i duhovnih dobara kao i uzajamnu pomoć što je i te kako potrebno, čak neophodno, ljudima koji su društvena bića, radi postizanja ciljeva: duhovnih i tjelesnih unutar nekog jedinstva: Crkva, država, biskupija, provincija, samostan, itd.

1. Moralne i pravne osobe

Can. 113 - § 1. *Catholica Ecclesia et Apostolica Sedes, moralis personae rationem habent ex ipsa ordinatione divina.*

Kan. 113 - § 1. Katolička crkva i Apostolska Stolica imaju svojstvo moralne osobe po samoj božanskoj uredbi.

§ 2 Sunt etiam in Ecclesia, praeter personas phisicas, personae iuridicae, subiecta scilicet in iure canonico obligationum et iurium quae ipsarum indoli congruunt.

§ 2. U Crkvi osim fizičkih osoba ima i pravnih osoba, koje su u kanonskom pravu subjekti obveza i prava koja odgovaraju njihovoj naravi.⁴

Zakonik kanonskoga prava u kan. 113. razlikuje moralne osobe od pravnih osoba. Tako se u kan. 113 § 1 kaže da *Katolička crkva i Apostolska Stolica imaju svojstvo moralne osobe po samoj božanskoj uredbi*. Pravne su osobe svi drugi subjekti obveza i prava koji nisu fizičke osobe (kan. 113 § 2). Govoreći o različitim skupnostima odnosno o moralnim i pravnim osobama, Zakonik iz 1983. kan. 113 §§ 1-2. izmjenio je terminologiju Kodeksa iz 1917. god. koji je upotrebljavao samo termin moralna osoba i za Katoličku crkvu i Apostolsku Stolicu i za druge pravne osobe (usp. CIC 1917. kan. 100 § 1).

Katolička crkva i Apostolska Stolica su predhodne stvarnosti bilo kojem pravnom poretku s kojim se određuje život Crkve i s kojim se određuju pravne osobe. Katolička crkva i Apostolska Stolica opstoje po odredbi samog Utemeljitelja - Isusa Krista. Drugim riječima, Katolička crkva i Apostolska Stolica su moralne osobe "po samoj božanskoj uredbi" neovisne od bilo čijeg priznanja na zemlji pa radilo se to i o Međunarodnom pravu.

Ovdje se govori o Katoličkoj crkvi i o Apostolskoj stolici. Radi boljeg shvaćanja tih dviju stvarnosti, razjasnit ćemo što je to Katolička crkva a što Apostolska Stolica.

a) *Katolička crkva* kao određeno moralno i tajanstveno tijelo Kristova Crkva je prema II. vat. saboru: "ustanovljena i uređena na ovom svijetu kao društvo, nalazi se u Katoličkoj crkvi, kojom upravljaju nasljednik sv. Petra i biskupi sjedinjeni s njime (LG 8: kan. 204 § 2). Ta je Crkva "društvo sastavljeno od hijerarhijskih organa i mistično Tijelo, vidljiv zbor i duhovna zajednica ... sastavljena od ljudskog i božanskog elementa" (LG 8).

⁴Hrvatski prijevod kanona preuzeli smo iz: *Zakonik kanonskoga prava*, Glas koncila, Zagreb, 1988.

b) *Apostolska Stolica* je ista papinska primatska služba, kao nasljednika sv. Petra, služba koja ostaje trajno u Crkvi (usp. kan. 331, 333, 362). Primatsku papinu službu je želio Krist i ona je subjekt obveza i prava kao organ koji predstavlja Crkvu u izvršenju njezinog poslanja koje ona mora vršiti u ime Isusa Krista.

U kan. 361. čitamo: "Pod nazivom Apostolska stolica ili Sveta stolica u ovom Zakoniku dolaze ne samo rimski prvosvećenik nego i Državno tajništvo, Vijeće za javne crkvene poslove i druge ustanove Rimske kurije, osim ako je iz naravi stvari ili sklopa govora očito nešto drugo". Ovdje treba zapaziti da "iz naravi same stvari" Rimska kurija je samo ustanova ili organizam pozitivnoga Crkvenog prava koja pomaže i surađuje u primatskoj papinoj službi. Dakle, sve ustanove Rimske kurije nisu "po samoj božanskoj uredbi" odnosno nisu moralne osobe već su to pravne osobe ustanovljene tokom povijesti po tadašnjem i sadašnjem pozitivnom crkvenom pravu.

Zakonik u kan. 113 § 2. kaže da u crkvi osim fizičkih osoba ima i pravnih osoba koje su u kanonskom pravu subjekti obveza i prava koja odgovaraju njihovoj naravi. Najprije zakonodavac potvrđuje opstojnost pravnih osoba u Crkvi i razlikuje ih od fizičkih osoba. Pravne osobe u kanonskom pravnom poretku su "subjekti obveza i prava". Ovdje se ne kaže samo "osobe" već "pravne osobe" što znači da su subjekti obveza i prava snagom određenog pravnog poretka, naime, tu je nadodano "pravne". Svaka pravna osoba ima svoju posebnu narav odnosno vlastitu konfiguraciju koja je određena u određenom pravnom poretku i u vlastitim Statutima i kojoj je njezin subjektivitet različit od drugih pravnih osoba i od članova koji je sačinjavaju. Stoga, narav pravne osobe nije osoban (personalan) jer za djelovanje treba joj predstavnik koji nema predstavničku vlast samim time što je dotični fizička osoba, što joj je član, već ukoliko je određen po propisima prava i Statuta kao njezin predstavnik.

Različite su teorije o naravi pravnih osoba. Ima ih koji pravnu osobu vide kao pravnu fikciju jer prema takvima samo fizička osoba može biti nosioc odnosno subjekt obveza i prava. Neki smatraju da se sama narav pravnih osoba sastoji u ukupnosti osoba i stvari koje već, neovisno o pravu, postoje, a pravo ih samo kao takve proglašava. Kako bilo da bilo, skupnosti bilo stvari bilo osoba bilo ukupnost stvari i osoba da bi imala pravnu osobnost moraju se primjeniti na nju pravni

propisi koje tu skupnost (universitas) takvom priznaju odnosno pravno proglašavaju. Takvu teoriju nazivamo teorijom "stvarnog zajedništva".

Ovdje treba još nadodati da su Crkvene pravne osobe u Republici Hrvatskoj, dok se drugačije ne odredi, ako se kao takvima registriraju na našem građanskom sudu (prijava osnivanja vjerske zajednice ili nekoga njezina organa ili organizacije), samim tim činom priznate kao građanske pravne osobe s tim što su one različite od društvenih pravnih osoba, društveno-političkih organizacija i drugih svjetovnih udruženja.⁵

---

⁵ Prema *Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica u SR Hrvatskoj* od 24. ožujka 1978, čl. 11: "Vjerske zajednice odnosno određene njihove organizacije imaju svojstvo građanske pravne osobe." U državnom demokratskom sustavu kakav je u Republici Hrvatskoj država i Katolička crkva su se dužne brinuti i za vjersku slobodu građana i vjernika te raditi na tome da se što bolje udovolji vjerskim potrebama građana bilo da ti građani, subjekti i Crkve i Države, djeluju osobno (kao fizičke osobe) bilo da djeluju udruženo (kao pravne osobe) bilo da se radi o pravnim osobama koje su vjerskog, karitativnog karaktera ili pravnim osobama koje služe Crkvi u vršenju njene pastoralne zadaće koju je primila od samoga Gospodina Isusa Krista. Vrijeme je da Crkva i država donesu neki sporazum (ako još nije moguće donijeti posebni zakon) gdje će se regulirati pravna osobnost Crkvenih pravnih osoba u Državi Hrvatskoj. U drugim državama sporazumi se donose ili kao obični sporazum, Protokol ili Konkordat. Kod nas takvog Konkordata nema. Nemamo ni tradiciju konkordatskog prava. Tu je za sada najveća poteškoća. Naime, između Republike Hrvatske i Svete Stolice nema nikakvog Konkordata, koliko mi je poznato, država Hrvatska nije kao samostalna država nikada imala međunarodnog javnog izvanjskog Crkvenog prava. U donošenju potrebnoga sporazuma o pravnoj osobnosti Crkvenih pravnih osoba, nikako ne bi trebalo polaziti od Protokola i Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica u Hrvatskoj. To je bilo zakonodavstvo komunističko-totalitarnog značenja, usmjereno da se bori protiv religija, posebno protiv Katoličke crkve, a danas smo u demokratskom sustavu kada i Crkva i država trebaju činiti koliko im je moguće da pridonesu vjerskoj slobodi istih građana-vjernika držeći se načela "autonomije" (GS 76) i Ustava Rep. Hrvatske čl. 40 i 41. Dakle, pri donošenju bilo kojeg ugovora između Rep. Hrvatske i Katoličke crkve u Hrvatskoj treba polaziti od tradicije i aktualnog stanje katolika u Rep. Hrvatskoj držeći se ljudskih prava te imajući u vidu tekovine slobodnoga demokratskog svijeta u toj materiji: usp. L. SPINELLI, *Il diritto pubblico ecclesiastico dopo il Concilio Vaticano II*, seconda ed. Milano- dott. A. Giuffrè ed. 1985; *Nuovi accordi fra Stato e confessioni religiose*. Studi e testi, Milano - dott. A. Giuffrè ed. 1985; CARLO CARDIA, *Stato e confessioni religiose. Il regime pattizio*, Società ed. il Mulino, Bologna 1988.

2. Postajanje, svrhe i sredstva pravnih osoba

Can. 114 - § 1. *Personae iuridicae constituuntur aut ex ipso iuris praescripto aut ex speciali competentis auctoritatis concessione per decretum data, universitates sive personarum sive rerum in finem missioni Ecclesiae congruentem, qui singulorum finem transcendit, ordinatae.*

§ 2. *Fines, de quibus in § 1, intelleguntur qui ad opera pietatis, apostolatus vel caritatis sive spiritualis sive temporalis attinent.*

§ 3. *Auctoritas Ecclesiae competens personalitatem iuridicam ne conferat nisi iis personarum aut rerum universitatibus, quae finem persequuntur reapse utilem atque, omnibus perpensis, mediis gaudent quae sufficere posse praevidentur ad finem praestitutum assequendum.*

Kan. 114 - § 1. *Skupnosti bilo osoba bilo stvari usmjerene prema svrsi koja je u skladu s poslanjem Crkve, a koja nadilazi svrhu pojedinaca, postaju pravne osobe ili po samom pravnom propisu ili po posebnom dopuštenju mjerodavne vlasti koje je dano odlukom.*

§ 2. *Svrhe o kojima se govori u § 1 one su koje se odnose na djela pobožnosti, apostolata ili dobrotvornosti bilo duhovne bilo vremenite.*

§ 3. *Mjerodavna crkvena vlast neka daje pravnu osobnost samo onim skupnostima osoba ili stvari koje uistinu nastoji oko korisne svrhe i koje, kada se sve točno prosudi, imaju sredstva za koja se predviđa da bi mogla biti dovoljna da se postigne postavljena svrha.*

Zakonik u kan. 114 §§ 1-3. posebno donosi propise o postajanju, svrhama i sredstvima pravnih osoba, ali prije nego nešto reknemo o tim trima odredbama vrijedno je odmah ovdje upozoriti na još tri elementa koji se zahtijevaju pri postojanju ili osnivanju pravnih osoba:

- mnoštvo osoba (fizičkih) u korporaciji (personalni element) ili skupnost dobara ili stvari u ustanovama ili fundacijama (imovinski element);

- zajednički i vlastiti cilj koji mora biti moguć, dozvoljen i koristan koji odgovara prirodi svake konkretne pravne osobe i koji je različit od posebnih ciljeva pojedinaca;

- prikladno ustrojstvo koje je sposobno dati mnoštvu osoba ili skupnosti stvari pravo organsko jedinstvo, koje je neovisno od

pojedinih članova koji tvore ili sačinjavaju korporaciju ili upravljaju fundacijom.

a) *Postajanje*

Prema propisu kan. 114 § 1. pravne osobe postaju (*constituuntur*) na dva načina: po samom pravnom propisu (*ex ipsa iuris praescriptio*), ili po posebnom dopuštenju mjerodavne vlasti koje je dano odlukom (*decretum data*).

1) *Samim pravnim propisom postaju* one pravne osobe za koje je već u objektivnom pravu (kanonskom pravu) predviđeno da ukoliko postaju imaju pravnu osobnost odnosno pravni subjektivitet. Tako npr. biskupija je pravna osoba po pravnoj odredbi (kan. 373), župa (kan. 515 § 3)⁶ Redovnička ustanova kao cijelina i njezini djelovi: provincije, redovničke kuće (kan. 634 § 1), usp. još kan. 449 § 2, 432 § 2, 741 § 1, 238 § 1, 503, 506 §§ 1 i 2.

Pravna osoba postaje na drugi način *po posebnom dopuštenju mjerodavne vlasti koje je dano odlukom*, a ova odluka (*decretum*) mora biti odluka mjerodavne vlasti. Kada se radi o javnim i privatnim pravnim osobama onda treba postupiti prema propisima kanona 312 i 322. Tko je ustvari kompetentna vlast u konkretnom slučaju vidi propise II. knjige Zakonika.

Odluka o osnutku bilo koje pravne osobe treba biti izričito i nedvojbeno dana napismeno.

b) *Svrhe*

Kan. 114 §§ 1 i 2. govori o svrhama pravnih osoba. Dok u paragrafu prvom zakonodavac propisuje općenito da pravne osobe trebaju biti usmjerene prema svrsi koja je u skladu s poslanjem same

⁶ Usp. FRANCESCO COCCOPALMERIO, *De paroeciae personalitate iuridica a Codice 1917 usque ad Codicem 1983, Periodica LXXXIV/1985, I-II-III, str. 325-388.* Posebno, kada se govori o župi kao pravnoj osobi, valja zapaziti ono što ovaj autor piše na vrhu str. 326: "Insuper animadvertendum est: paroecia in Cod. 83 est unica persona iuridica ex ipso iure Codicis, ex eo quod beneficium paroeciale per se supprimi deberet (cfr. can. 1272) nec iam subsistit sic dicta ecclesia paroecialis tamquam persona iuridica ex ipso iuris praescripto (cfr. can. 1214-1222; nec in aliis canonibus agitur de personalitate ecclesiae ex ipso iuris praescripto). Omnia haec constituunt disciplinam novam et claram."

Crkve naglasivši da ta svrha "nadilazi svrhu pojedinaca", dotle u paragrafu drugom nabraja pobliže ali općenito svrhe crkvenih pravnih osoba:

- djela pobožnosti (*opera pietatis*),
- apostolat (*apostolatus*),
- djela dobrotvornosti bilo duhovne bilo vremenite (*opera .. caritatis sive spiritualis sive temporalis*).

Poslanje crkve je uvijek duhovno i nadnaravno, ali djela mogu biti duhovna i vremenita. Djela dobrotvornosti (*opera caritatis* - "karitas") su uvijek bila zastupljena u Crkvi i to je njezino pravo i dužnost čak i onda kada se radi samo o djelima dobrotvornosti vremenitog karaktera i onda takva djela u Crkvi imaju eminentno duhovno i nadnaravno značenje.

c) Sredstva

Sasvim je prirodno što je zakonodavac upozorio mjerodavnu crkvenu vlasti da "neka dade pravnu osobnost samo onim skupnostima osoba ili stvari koje uistinu nastoje oko korisne svrhe" i koja imaju dovoljno sredstava kako bi se postigla korisna svrha. Dakle, na crkvenoj vlasti je da točno prosudi, prije nego osnuje pravnu osobu, da li će uistinu dotična prvana osoba moći nastojati oko korisne svrhe, a da bi mogla ispuniti korisnu svrhu treba za to imati potrebna sredstva za koja se predviđa da bi mogla biti dovoljna da se postigne postavljena svrha. Npr. nije pametno osnovati neki samostan ili neku novu redovničku ustanovu ili župu za koju nitko ne jamči osoblje, materijalna i duhovna sredstva koja su nužna za pravilno i svrhovito funkcioniranje života takvih pravnih osoba.

3. Vrste pravnih osoba

Can. 115 - § 1. *Personae iuridicae in Ecclesia sunt aut universitates personarum aut universitates rerum.*

§ 2. *Universitas personarum, quae quidem nonnisi ex tribus saltem personis constitui potest, est collegialis, si eius actionem determinant membra, in decisionibus ferendis concurrentia, sive aequali iure sive non, ad normam iuris et statutorum; secus est non collegialis.*

§ 3. *Universitas rerum seu fundatio autonoma constat bonis seu rebus, sive spiritualibus sive materialibus, eamque, ad normam iuris et statutorum, moderantur sive una vel plures personae phisicae sive collegium.*

Kan. 115 - § 1. *Pravne osobe u Crkvi jesu ili skupnosti osoba ili skupnosti stvari.*

§ 2. *Skupnost osoba, koja se inače ne može osnovati ako nema barem triju osoba, jest zborna, ako njezinu djelatnost određuju članovi zajedničkim donošenjem odluka, bilo s jednakim bilo s nejednakim pravom, prema odredbi prava i statuta; inače je nezborna.*

§ 3. *Skupnost stvari ili samostalna zaklada sastoji se od dobara ili stvari, bilo duhovnih bilo tvarnih, a njom, prema odredbi prava ili statuta, upravlja jedna ili više fizičkih osoba ili zbor osoba.*

Zakonik u kan. 115 §§ 1-3. razlikuje dvije vrste pravnih osoba: *skupnost osoba (skupnost fizičkih osoba)* "universitates personarum" i *skupnost stvari* (duhovnih ili tvarnih) "universitates rerum".

a) *Skupnost osoba* sastoji se od najmanje tri fizičke osobe, prema onoj iz Rimskoga prava: "Neratius Priscus tres facere existimat collegium, et hoc sequendum est" (Dig., L,16, de verborum significatione). Barem tri fizičke osobe su uvjet bez kojega nije moguće osnovati skupnost osoba, ali ako skupnost osoba spadne ispod tri fizičke osobe ne gubi pravnu osobnost (usp. kan. 120 § 2). Ovakva skupnost osoba je neovisna od pojedinaca koji je sačinjavaju i od njihove fizičke osobnosti.

Takva skupnost osoba može biti: zborna i nezborna.

Ona je pravna osoba *zborna* ako njezinu djelatnost određuju svi članovi zajedničkim donošenjem odluka bilo s jednakim pravom (aequali iure) bilo s nejednakim pravom (*iure inequali*) glasa, prema

tome kako određuje pravo ili statuti, npr. katedralni kaptol u kojemu svi članovi imaju jednaka prava ili biskupski kolegij u kojemu papa ima veća prava od ostalih biskupa (usp. kan. 338 § 1, kan. 341) ili biskupije, župe, redovničke ustanove...

Nezborna je ona pravna osoba čiju djelatnost ne određuju svi članovi te pravne osobe, npr. biskupija, župa.

b) *Skupnost stvari ili samostalna zaklada* sastoji se od dobara ili stvari, bilo duhovnih bilo tvarnih s kojima upravlja, prema odredbi prava i statuta: ili jedna fizička osoba, ili više fizičkih osoba, ili zbor osoba.

Ovdje se kaže "samostalna zaklada"- *fundatio autonoma*, npr. to je onakva zaklada o kojoj se govori u Zakoniku u kan. 1303 § 1, br. 1.

Kan. 1303 § 1. razlikuje samostanu zakladu od nesamostane zaklade. Naime, samostalne zaklade su skupnosti dobara ili stvari koje je mjerodavna vlast ustanovila kao pravne osobe u smislu kan. 114 § 2, a nesamostalne zaklade (*fundationes non autonome*) su ona vremenita dobra ili stvari koje su dane na bilo koji način nekoj javnoj pravnoj osobi uz obvezu da se za duže vrijeme postignu svrhe neke dotične pravne osobe (usp. kan. 114 § 2). Nesamostane zaklade pripadaju nekoj određenoj pravnoj osobi i kao takve nisu samostalne ili autonomne zaklade

4. Javne i privatne pravne osobe

Can. 116 - *Personae iuridicae publicae sunt universitates personarum aut rerum, quae ab ecclesiastica auctoritate competenti constituuntur un infra fines sibi praestitutos nomine Ecclesiae, ad normam praescriptorum iuris, munus proprium intuitu boni publici ipsis commissum expleant; ceterae personae iuridicae sunt privatae.*

Kan. 116 - § 1. *Javne pravne osobe jesu skupnosti osoba ili stvari koje je osnovala mjerodavna crkvena vlast da u granicama koje su im određene u ime Crkve obavljaju, prema odredbi pravnih propisa, svoju zadaću koja im je povjerena radi općeg dobra; ostale su pravne osobe privatne.*

§ 2. *Personae iuridicae publicae hac personalitate donantur sive ipso iure sive speciali competentis auctoritatis decreto eandem expresse concedenti; personae iuridicae privatae hac personalitate donantur tantum per speciale competentis auctoritatis decretum eandem personalitatem expresse concedens.*

§ 2. *Javne pravne osobe dobivaju svoju osobnost ili po samom pravu ili po posebnoj odluci mjerodavne vlasti kojom se izričito daje osobnost; privatne pravne osobe dobivaju ovu osobnost samo po posebnoj odluci mjerodavne vlasti kojom se izričito daje ta osobnost.*

Podjela pravnih osoba na javne ili privatne⁷ napredak je u crkveno-pravnoj znanosti u odnosu na bivše zakonodavstvo Katoličke crkve.⁸

Javne pravne osobe djeluju *u ime Crkve* (moglo bi se čak reći *nominae Hierarchiae*) kao njezino oruđe dok privatne pravne osobe djeluju *u vlastito ime* pod odgovornošću samih članova, a ne *nominae Hierarchiae*. Javne pravne osobe ustanovljuje mjerodavna crkvena vlast da u granicama koje su im određene *u ime Crkve* vrše povjerenu zadaću radi općeg dobra. Dakle, tri su bitna elementa javne pravne osobe:

- kanonsko ustanovljenje sa strane Crkve;
- da u ime Crkve vrši određenu zadaću i
- tu svoju zadaću (ulogu) vrši radi općeg dobra.

Zakonik kaže da su ostale pravne osobe koje nisu javne, privatne, tj. one pravne osobe koje nemaju gore navedena tri elementa jesu privatne pravne osobe.

Pravno govoreći, svi članovi Crkve, bilo udruženi bilo kao pojedine fizičke osobe, koji nisu primili posebna poslanja ili posebne zadaće od mjerodavne crkvene vlasti djeluju u svoje vlastito ime, tj. djeluju kao obični vjernici na području općeg svoga kršćanskog zvanja i posebnog poslanja, ali bez posebnog crkvenog mandata (usp. LG 31; AA 2)

Privatna pravna osoba ne izlazi iz privatnih okvira. Takvim osobama Crkva priznaje pravni subjektivitet, između ostalog, one mogu

⁷ Usp. P.LOMBARDIA, *Persona juridica publica y privada en el ordenamiento canonico*, Apollinaris LXIII/1990, 1, 137-152.

⁸ Usp. *Communicationes*, XV/1982, 2, str.143, kan. 113.

posjedovati i upravljati vremenitim dobrima, u skladu sa statutima, kako bi postigle svoje ciljeve.

Dok javne pravne osobe dobivaju pravnu osobnost:

- ili po samom pravu (*ipso iure*),
- ili po posebnoj odluci (*speciale decretum*) mjerodavne crkvene vlasti kojom se izričito daje osobnost, dotle privatne pravne osobe dobivaju pravnu osobnost samo
- po posebnoj odluci (*speciale decretum*) mjerodavne vlasti kojom se izričito daje pravna osobnost.⁹ Ta javna vlast mora biti barem izvršna vlast u Crkvi.

Privatne pravne osobe mogu imati iste ciljeve kao i javne crkvene pravne osobe (usp. npr. o udruženjima vjernika: kan. 298-329). Javnost i privatnost pravne osobe ovisi ili o pravnoj normativi ili o odluci (dekretu) ustanovljenja odnosno o mjerodavnoj crkvenoj vlasti koja je ustanovila dotičnu pravnu osobu odnosno ovisi o poslanju ili je to *nominae Ecclesiae* (kan. 116 § 1; 301 § 3), kako djeluju javne pravne osobe, ili djeluju u vlastito ime kako djeluju privatne pravne osobe¹⁰

Što se tiče vremenitih dobara treba reći: vremenita dobra javnih pravnih osoba *crkvena su dobra* kojim se upravlja prema kanonima 1259-1310 i vlastitim statutima, a dobra koja pripadaju privatnim pravnim osobama *laička su dobra* s kojim se upravlja prema vlastitim statutima dotične privatne pravne osobe a ne po citiranim kanonima, osim ako je u određenom pravnom aktu predviđeno nešto drugo.

---

⁹ Usp. *Communicationes*, XII/1980, 1, str. 124-125, kan. 73. Mjerodavna vlast je, npr. Sveta Stolica za pravne osobe koje imaju opći ili internacionalni karakter; Biskupska konferencija za pravne osobe nacionalnoga karaktera, a dijecezanski biskup za one pravne osobe kopje imaju dijecezanski karakter itd. Šta se tiče građanskog priznanja crkvenih pravnih osoba treba stvar urediti između Crkve i države. Na tome se, koliko mi je poznato, i kod nas već nešto poduzimlje.

¹⁰ Usp. FRANCISCO JAVIER URRUTIA, *De quibusdam quaestionibus ad librum primum Codicis pertinentibus*, Periodica. De re morali Canonica liturgica LXXIII/1984, 3, str. 319-324.

5. Statuti

Can. 117 - *Nulla personarum vel rerum universitas personalitatem iuridicam optinere intendens, eandem consequi valet nisi ipsius statuta a competenti auctoritate sint probata.*

Kan. 117 - *Nijedna skupnost osoba ili stvari koja želi dobiti pravnu osobnost ne može je steći ako mjerodavna vlast ne odobri njezin statut.*

Sve vrste pravnih osoba, prije nego ih ustanovi kompetentna vlast odnosno prije nego postanu pravne osobe i dobiju pravni subjektivitet od stupanja na snagu Zakonika 27. 11. 1983. god. trebaju imati vlastite statute koje im odobrava nadležna vlast.¹¹ Statuti prema kan. 94. određuju svrhu, uređenje, upravu i način djelovanja pravnih osoba. Oni statuti koji su proglašeni snagom zakonodavne vlasti ravnaju se prema propisima kanona o zakonima (usp. kan. 94 § 3). One pravne osobe koje su imale pravnu osobnost prije stupanja na snagu ovoga Zakonika trebaju svoje statute uskladiti s propisima Zakonika iz 1983. god. i posebnim odredbama koje su, možda, donešene poslije stupanja na snagu Zakonika kanonskoga prava.

Sam pravni čin odobrenja statuta ne znači još osnivanje neke pravne osobe. To je samo jedan od predhodnih uvjeta za postizanje pravnog subjektiviteta. Može biti odobrenje statuta i nakon osnivanja pravne osobe, posebno u slučajevima kada već postojeća pravna osoba još nema vlastite odobrene statute ili kada se radi o pravnim osobama koje su osnovane prije stupanja na snagu ovoga Zakonika, jer se zakoni odnose na buduće (usp. kan. 9). Za odobrenje novih statuta ili odobrenje popraavljenih, izmjenjenih ili usklađenih statuta prema Zakoniku iz 1983. god. potrebna je uvijek kompetentna crkvena vlast.

¹¹ O potrebi statuta vidi kan. 94, 314, 322 § 2. Kodeks iz 1917 o statutima govori u kan. 689.

6. Pravni zastupnici

Can. 118 - *Personam iuridicam publicam repraesentant, eius nomine agentes, ii quibus iure universali vel particulari aut propriis statutis haec competentia agnoscitur; personam iuridicam privatam, ii quibus eadem competentia per statuta tribuitur.*

Kan. 118 - *Javnu pravnu osobu zastupaju, djelujući u njezino ime, oni kojima opće ili krajevno pravo ili njezin statut priznaju mjerodavnost; privatnu pravnu osobu zastupaju oni kojima istu mjerodavnost daje statut.*

Pravna osoba nema, kao fizička osoba, vlastitu volju i odgovornost, ona nije sposobna da nastupa sama već ona djeluje preko zakonskih zastupnika koji u ime pravne osobe zastupaju volju većine u smislu prava i statuta. Zastupnik pravne osobe jest zastupnik (opunomoćenik, mandator), a ne opunomoćitelj. Zastupnik radi samo ono što želi pravna osoba, u njezinu interesu, suprotno zastupnik nema mandata. Kada bi zastupnik radio protivno volji pravne osobe on za to mora odgovarati. Kod, npr. vremenitih dobara, zastupnik može raditi nedozvoljeno i čak nevaljano. Ako zastupnik radi nevaljano onda pravna osoba nema nikakve odgovornosti, a ako radi nedozvoljeno onda zastupnik treba odgovarati pred pravnom osobom (usp. kan. 1281).

Ovdje nije riječ o pravnoj sposobnosti pravne osobe koju je dobila sa strane kompetentne vlasti već o pravnoj sposobnosti onoga koji djeluje *u ime pravne osobe*, tj. o *zastupnicima* pravne osobe.

Kan. 118. razlikuje način djelovanja zastupnika javnih pravnih osoba od zastupnika privatnih pravnih osoba. Propis je općenit i jasan:

- oni zastupnici javnu pravnu osobu zastupaju i u njezino ime djeluju, kojima tu mjerodavnost priznaju: ili opće pravo¹², ili krajevno pravo, ili njezin statut.

Što se, pak, tiče zastupnika privatnih pravnih osoba oni te osobe zastupaju ili u njihovo ime djeluju, prema tome kako i kojima je tu mjerodavnost dao *statut* dotične privatne pravne osobe.

---

¹² Usp. kan. 393, 368, 370, 371 § 1, 371 § 2; kan. 532, 517 § 1, 543 § 2, br. 3, itd.

7. Djelatni postupak pravnih osoba

Can. 119 - *Ad actus collegiales quod attinet, nisi iure vel statutis aliud caveatur:*

1. *si agatur de electionibus, id vim habet iuris, quod, praesente quidem maiore parte eorum qui convocari debent, placuerit parti absolute maiori eorum qui sunt praesentes; post duo inefficacia scrutinia, suffragatio fiat super duobus candidatis qui maiorem suffragiorum partem obtinuerint, vel, si sunt plures, super duobus aetate senioribus; post tertium scrutinium, si paritas maneat, ille electus habeatur qui senior sit aetate;*

2. *si agatur de aliis negotiis, id vim habet iuris, quod, praesente quidem maiore parte eorum qui convocari debent, placuerit parti absolute maiori eorum qui sunt praesentes; quod si post duo scrutinia suffragia aequalis fuerint, praeses suo voto paritatem dirimere potest;*

3. *quod autem omnes uti singulos tangit, ab omnibus approbari debet.*¹³

Kan. 119 - *Što se tiče zbornih čina, osim ako pravo ili statut određuje nešto drugo, vrijedi slijedeće:*

1. *kad se radi o izborima, a prisutna je većina onih koji su morali biti pozvani, pravnu snagu ima ono što je prihvatila apsolutna većina prisutnih; nakon dva neuspjela glasovanja neka se bira između dvojice izabranika koji su dobili najveći broj glasova ili, ako ih je više, između dvojice starijih po dobi; ako je, poslije trećeg glasovanja, broj glasova jednak, izabran je stariji po dobi.*

2. *kad se radi o drugim poslovima, a prisutna je većina onih koji su morali biti pozvani, pravnu snagu ima ono što je prihvatila apsolutna većina prisutnih; ako nakon dva glasovanja ostane jednaki broj glasova, predsjednik može svojim glasom odlučiti;*

3. *ono što se tiče svih kao pojedinaca moraju svi odobriti.*

Zakonik u kan. 119. donosi propise o djelovanju pravnih osoba preko zbornih čina pod uvjetom: ako "nisi" = uvjetno, pravo ili statut (statut treba biti potvrđen) ne određuju nešto drugo. Dakle, zakonodavac traži da se postupa prema kan. 119, samo u slučaju ako neko pravo ili neki statut ne određuju drugačiji postupak kod djelovanja pravnih osoba koje djeluju preko zbornih čina.

¹³ Izvore za kan. 119 vidi u: *Codex iuris canonici, Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Lib. ed. Vaticana 1989, str. 30.

a) Izbori

Kada se zborni čini donose putem izbora onada se treba držati i propisa o izborima (kan. 164-183).

Kod izbora treba biti prisutna većina onih koji su morali biti pozvani (kvorum pozvanih), a pravnu snagu ima ono što je prihvatila apsolutna većina prisutnih (kvorum glasova).

Da bi se moglo pristupiti izboru, ili da bi izbor bio uopće valjan, treba biti prisutna *apsolutna većina* onih koji su morali biti pozvani, a to znači da ih mora biti najmanje 50% + 1 prisutnih na određenom mjestu. To je ustvari kvorum ili kvalificirana većina.¹⁴ Pravnu snagu ima ono što je prihvatila apsolutna većina (50%+1). Nakon dva neuspjela glasovanja bira se između dvojice koji su dobili najveći broj glasova ili, ako ih je više, između dvojice starijih po dobi. Tu je dovoljna relativna većina, što znači da je u trećem pokušaju izabran onaj koji ima više glasova između te dvojice. U slučaju da poslije trećeg glasovanja bude jednak broj glasova onda je izabran onaj koji je stariji po dobi.

b) Drugi poslovi

Kada se radi o drugim poslovima (*de aliis negotiis*), a prisutna je većina onih koji su morali biti pozvani, pravnu snagu ima ono što je prihvatila apsolutna većina prisutnih. U slučaju da nakon dva glasovanja ostane jednaki broj glasova, predsjednik može svojim glasom odlučiti.

Ovdje treba najprije reći da je predsjednik u najvišem broju slučajeva predsjednik skupa koji bira, ali može biti i netko drugi, kao npr, biskup kod izbora vrhovne poglavarice u ustanovama posvećenog života biskupskog prava (usp. kan. 625 § 2). U ovakvom slučaju, kada se radi "o drugim poslovima" izgleda¹⁵ da predsjednik iako nije član

---

¹⁴ Za izbor pape traži se 2/3+1 glas - "*duas partes ex tribus, uno insuper addito*" (usp. Paulus PP. VI, const. *Ap. Romano Pontifici eligendo*, 1. 10. 1975, u AAS LXVII/1975, 638; usp. još kod Biskupske konferencije gdje se traži barem 2/3 glasova da bi odluka imala obvezatnu snagu (usp. kan. 455 § 2).

¹⁵ LUIGI CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto Canonica*, I, Libri I-II-III, Ed. Dehoniane-Napoli, 1988, str. 150: "L'opinione prevalente della dottrina attribuisce la competenza al presidente dell'adunanza, anche se non sia "de gremio collegii".

zboru "može svojim glasom odlučiti" (praeses suo voto paritatem dirimere potest). Kanon 625 § 2. nebi se u strogom smislu mogao odnositi na ono što Zakonik u kan. 119, br. 2 naziva "o drugim poslovima", već na kan. 119 br. 1. o izborima gdje nema govora da predsjednik svojim glasom može (ako hoće) "svojim glasom odlučiti". Koji predsjednik može svojim glasom odlučiti to treba odrediti partikularno pravo ili vlastiti statuti.

Ovdje se kaže "nakon dva glasovanja", a ne kako je stalo prije "nakon trećega glasovanja" (usp. kan. 100 § 1, br. CIC 1917). U izborima se ide na treće glasovanje, a "o drugim poslovima" ide se na dva glasovanja i nakon toga predsjednik može svojim glasom odlučiti. Ako predsjednik ne želi svojim glasom odlučiti onda treba razborito naći neki drugi način kako će se doći do odluke zbora koji odlučuje o dobru dotične pravne osobe.

c) *Odobrenje svih*

Zakonodavac u kan. 119, br. 3, znajući da se uglavnom pravne osobe sastoje od fizičkih osoba i da se pojedinih prava samo fizičke osobe mogu same odreći osobno (pravo na glas, starost, primanja...) Stoga, treba razlikovati što spada na pojedinca, a što na pravnu osobu. U tom smislu je određeno: "ono što se tiče svih kao pojedinaca moraju svi odobriti" (kan. 119, br. 3).¹⁶ U takvim slučajevima, pravo traži jednoglasno mišljenje prisutnih članova zbora, u suprotnom, onaj tko ne daje pristanak nije obavezan vršiti ono što drugi u zboru odluče. Tu se radi o zajedničko-osobnoj obvezi ili zajedničko osobnom prihvaćanju odredbe. I u slučaju sumnje o tome što spada na pojedinca, a što na pravnu osobu treba zahtijevati jednoglasnost glasača, posebno onda kada se radi o osobnim i imovinskim pravima.

¹⁶ Zakonik je preuzeo stari propis iz *Regulae Iuris* iz knj. VI, br. 29, Dekretala Bonifacija VIII. : "Quod omnes tangit debet ab omnibus approbari." Kod nagodbenog izbora u kan. 174 § 1, traži se jednodušnost i pismeni pristanak, jer se tu u stvari pojedinac odriče svoga glasa i prenosi ga na drugoga. Kod odlučivanja u Biskupskoj konferenciji usp. kan. 455 § 4.

8. Trajanje i prestanak pravne osobe

Can. 120 § 1. *Persona iuridica natura sua perpetua est; extinguitur tamen si a competenti auctoritate legitime supprimatur aut per centum annorum spatium agere desierit; persona iuridica privata insuper extinguitur, si ipsa consociatio ad normam statutorum dissolvatur, aut si, de iudicio auctoritatis competentis, ipsa fundatio ad normam statutorum esse desierit.*

§ 2. *Si vel unum ex personae iuridicae collegialis membris supersit, et personarum universitas secundum statuta esse non desierit, exercitium omnium iurium universitatis ili membro competit.*

Kan. 120 - § 1. *Pravna je osoba po svojoj naravi trajna; ali, prestane ako je njerodavna vlast zakonito ukine ili ako je prestala djelovati u trajanju od sto godina; privatna pravna osoba, osim toga, prestane ako se, prema statutarnoj odredbi, samo društvo raspusti ili ako, prema sudu mjerodavne vlasti, sama zaklada prema statutarnoj odredbi prestane opstojati.*

§ 2. *Ako od zborne pravne osobe ostane i samo jedan član, a skupnost osoba prema statutarnoj odredbi nije prestala opstojati, vršenje svih prava skupnosti pripada tome članu.*

U pravilu, pravna osoba ima vlastitu opstojnost i neovisna je od fizičkih osoba koje je sačinjavaju i od organa koji djeluju u njezino ime. Ona je po svojoj naravi trajna, ali ipak podliježe prestanku. Motivi njezina prestanka mogu biti određeni u statutima.

Različito prestaje javna pravna osoba od privatne pravne osobe.

Pravna osoba, bilo koja, prestaje:

- ako je mjerodavna vlast zakonito ukine formalnom odlukom (dekretom),¹⁷

---

¹⁷ *Svetoj Stolici* je, npr. rezervirano je ukidanje nekih pravnih osoba: kan.320 § 1, 373, 449 § 1, 504, 584, 732, 616 § 2 i 4; *dijecezanskom biskupu* je rezervirano ukidanje, npr. župe (kan. 515 § 2); *vrhovnom poglavaru* redovničkih ustanova, uz savjet s biskupom, prema vlastitim konstitucijama, rezervirano je ukidanje redovničke kuće (kan. 616 § 1).

- ili ako je prestala djelovati u trajanju od sto godina (*ipso iure*).¹⁸

Privatna pravna osoba prestaje: ako je mjerodavna vlast zakonito ukine; ako je prestala djelovati u trajanju od sto godina; ako se prema statutarnoj odredbi samo društvo raspusti,¹⁹ ako, prema sudu mjerodavne vlasti, sama zaklada, prema statutarnoj odredbi prestane opstojati.

Kan. 120 § 2. predviđa slučaj kod zbornih osoba bilo privatnih bilo javnih, kada ostane na životu samo jedan član. U takvom slučaju, pravna osoba djeluje preko jednog svoga člana, a taj član, iako samo jedan, nastavlja aktivnost dotične pravne osobe prema njezinoj svrsi, upravlja njenim vremenitim dobrima, zastupa je na sudu, vrši, ako ima pravo predlaganja, prihvaća nove članove, ali uvijek pod zaštitom crkvene vlasti.

9. Ujedinjenje javnih pravnih osoba

Can. 121 - Si universitates sive personarum sive rerum, quae sunt personae publicae, ita coniungantur ut ex iisdem una constituatur universitas personalitate iuridica et ipsa pollens, nova haec persona iuridica bona iuraque patrimonialia prioribus propria obtinet atque onera suscipit, quibus eaedem gravabantur; ad destinationem autem praesertim bonorum et ad onerum adimpletionem quod attinet, fundatorum oblatoorumque voluntas atque iura quaesita salva esse debent.

Kan. 121 - Ako se skupnosti, bilo osoba bilo stvari, koje su javne pravne osobe tako ujedine da od njih nastane jedna skupnost koja i sama ima pravnu osobnost, ta nova skupnost stječe imovinska dobra i prava prijašnjih osoba i preuzima obveze kojima su one bile opterećene; što se pak tiče namjene osobito dobara i izvršenja obveza, moraju se poštivati volja utemeljitelja i darovatelja te stečena prava.

¹⁸ Unutar 100 god. pravna osoba može obnoviti svoje djelovanje bez neke posebne dozvole mjerodavne vlasti za obnovu djelovanja. Bitno je da nastavi djelovanje s istom svrhom koja joj je je bila vlastita prije.

¹⁹ Ako nije predviđeno u statutima raspuštanje privatnog udruženja kojem je priznat status pravne osobe, prestanak takve pravne osobe, pa makar se razišli svi članovi, prestaje nakon sto godina. Privatna udruženja, kojima je priznat status pravne osobe, prestaju ili *po odluci nadležnog autoriteta, ili ipso iure* (nakon 100 god.) ili prema odredbama statuta (usp. kan. 326 § 1).

U slučaju, kada od dvije ili više javnih pravnih osoba, putem ujedinjenja, nastaje nova skupnost prestaju postojati dotične javne pravne osobe i nastaje nova javna pravna osoba. U takvom slučaju nova pravna osoba stječe imovinska dobra i prava prijašnjih javnih pravnih osoba te preuzima na se obveze kojima su ujedinjene pravne osobe prije ujedinjenja bile opterećena. Da bi nova javna pravna osoba koja je nastala od bivših javnih pravnih osoba dobila pravnu osobnost traži se intervencija nadležne crkvene vlasti u smislu kan. 116.

Kanon 121. ne govori o *unio aequae principalis* (jednakopravno) niti o podređeničko (*unio minus principalis*), a nekako bi se moglo reći da se tu ipak radi o *unio extinctiva* (dokidno) iako ne u pravom značenju te riječi.

Iako kan. 121. ne govori o uvjetima ujedinjenja ipak bi se moglo reći da u slučaju ujedinjenja: a) treba intervenirati nadležni poglavar, koji je po pravu nadležan ili izričito ovlašten, b) trebaju postojati razboriti razlozi ili razlog ujedinjenja, c) treba saslušati zainteresirane osobe te, d) treba postojati neka pisana isprava odnosno odluka (dekret) o ujedinjenju i nastanku nove javne pravne osobe.

Nova pravna osoba stječe imovinska dobra i prava prijašnjih osoba te preuzima obveze kojima su one bile opterećene. U tom slučaju, zakonodavac u drugom dijelu kan. 121. upozorava da "što se pak tiče namjene osobito dobara i izvršenja obveza, moraju se poštivati volja utemeljitelja i darovatelja te stečena prava"(usp. kan.4, 1300, 1301). Ovdje se još može nadodati da treba poštivati i odredbe statuta.

10. Razdioba

Can. 122 - *Si universitas, quae gaudet personalitate iuridica publica, ita dividatur ut aut illius pars alii personae iuridicae uniatur aut ex parte dismembrata distincta persona iuridica publica erigatur, auctoritas ecclesiastica, cui divisio competat, curare debet per se vel per executores, servatis quidem in primis tum fundatorum ac oblatores voluntate tum iuribus quaesitis tum probatis statutis:*

1. *ut communia, quae dividi possunt, bona atque iura patrimonialia necnon aes alienum aliaque onera dividantur inter personas iuridicas, de quibus agitur, debita cum proportione ex aequo et bono, ratione habita omnium adiunctorum et necessitatem utriusque;*

2. *ut usus et ususfructus communium bonorum, quae divisioni obnoxia non sunt, utrique personae iuridicae cedant, oneraque iisdem propria utrique imponantur, servata item debita proportione ex aequo et bono definienda.*

Kan. 122 - *Ako se skupnost koja ima javnu pravnu osobnost tako razdijeli da se njezin dio ili pripoji drugoj pravnoj osobi ili se od njezina odijeljenog dijela osnuje zasebna javna pravna osoba, crkvena vlast mjerodavna za diobu, poštujući najprije kako volju utemeljitelja i darovatelja tako i stečena prava te odobreni statut, mora se pobrinuti sama ili preko izvršitelja:*

1. *da se djeljiva zajednička imovinska dobra i prava, a i dug i drugi tereti, razdijele razumno, pošteno i pravično među osobe o kojima se radi, vodeći računa o svim okolnostima i potrebama jedne i druge;*

2. *da upotreba i uživanje nedjeljivih zajedničkih dobara pripadne jednoj i drugoj pravnoj osobi, i da se njihovi tereti nametnu objema, poštujući potrebnu razmjernost, koja treba da se odredi pravično i pošteno.*

Dvije su mogućnosti kod razdiobe pravnih osoba: ili se jedan odijeljeni dio pripoji drugoj pravnoj osobi, ili taj odijeljeni dio postane nova zasebna pravna osoba.

Npr. kada se radi o razdiobi župe, onda ili se jedan dio župe pripoji drugoj župi ili se od dijela župe ustanovi nova zasebna župa.

Kanon 122. zapovijeda crkvenoj mjerodavnoj vlasti za diobu pravne osobe da se pobrine sama ili preko izvršitelja da se kod razdiobe pravne osobe poštuje: volju utemeljitelja, volju darovatelja, stečena prava i odobreni statut.

Crkveni zakonodavac razlikuje zajednička imovinska crkvena dobra i prava kao i dug i druge terete koji se mogu dijeliti od zajedničkih crkvenih dobara i prava te duga i tereta koji se ne mogu dijeliti.

a) Kod zajedničkih dobara i prava koji se *mogu dijeliti* kaže se da se razdijele među osobe o kojima se radi:

- razmjerno (proportione),
- pošteno i pravično (ex equo et bono),
- vodeći računa o svim okolnostima i posebnim potrebama jedne i druge pravne osobe.

Kriterij razdiobe je veoma složen, općenit i veoma teško provediv u djelo. Tu može doći do nepoželjnih napetosti, posebno kada se radi o razdiobi biskupija ili župa. Ovdje poštenje i pravičnost te posebne okolnosti trebaju igrati odlučujuću ulogu. Nadležna crkvena vlast, pri razdiobi crkvenih pravnih osoba odnosno crkvenih dobara, treba imati u vidu da su te crkvene pravne osobe, crkvena dobra, zajednička dobra (nikako privatna dobra!) te da uvijek razdioba tih dobara treba uvijek služiti crkvenim ciljevima.

b) Kan. 122, br. 2. propisuje o *zajedničkim nedjeljivim dobrima* (quae divisioni obnoxia non sunt) da kod zajedničke upotrebe (usus) i zajedničkog uživanja (ususfructus) dobara, nedjeljiva dobra pripadnu jednoj i drugoj osobi, a isto tako da se njihovi tereti nametnu objema. I u br. 2, zakonodavac donosi veoma opću odredbu odnosno dosta složen kriterij kada lijepo kaže da treba poštivati potrebnu razmjernost koju treba odrediti pravično i pošteno.

11. *Rasporedba dobara i imovinskih prava te tereta u slučaju kada pravna osoba prestane opstojati*

Can. 123 - *Extincta persona iuridica publica, destinatio eiusdem bonorum iuriumque patrimonialium itemque onerum regitur iure et statutis, quae, si sileant, obveniunt personae iuridicae immediate superiori, salvis semper fundatorum vel oblatorum voluntate necnon iuribus quaesitis; extincta persona iuridica privata, eiusdem bonorum et onerum destinatio propriis statutis regitur.*

Kan. 123 - *Kada javna pravna osoba prestane opstojati, rasporedba njezinih dobara i imovinskih prava, isto tako i tereta, ravna se prema pravu i statutu; ako ti o tome ne govore, pripadaju neposrednoj višoj pravnoj osobi, uz uvjet da se uvijek poštuje volja utemeljitelja ili darovatelja, a i stečena prava; kad prestane privatna pravna osoba, rasporedba njezinih dobara i tereta ravna se prema njezinu statutu.*

Kan. 123. donosi opća načela o razdiobi dobara i imovinskih prava te tereta pravnih osoba koje su prestale opstojati.²⁰ Citirani kanon razlikuje javne pravne osobe od privatnih pravnih osoba. Za privatne pravne osobe jednostavno kaže, u slučaju kada prestane takva pravna osoba rasporedba njezinih dobara i tereta ravna se prema njezinu statutu.

Kad prestane javna pravna osoba razdioba njenih dobara i imovinskih prava te tereta ravna se prema pravu i statutu. Veoma je teško razlikovati statute od prava (usp. kan. 94) ukoliko statuti sačinjavaju objektivno pravo. Ovdje bi mogli nekako ovako razjasniti: statuti javnih pravnih osoba sačinjavaju objektivno pravo tih pravnih osoba ukoliko uređuju pravnu osobu koja djeluje u ime Crkve, a statuti privatnih pravnih osoba ostaju u sferi privatnosti i podliježu privatnom autoritetu. Takvi statuti ne sačinjavaju objektivno pravo. Različitu vrijednost samih statuta određuje kan. 94 § 3: "Propisi statuta doneseni i proglašeni snagom zakonodavne vlasti ravnaju se prema propisima kanona o zakonima."

²⁰ Zakonik predviđa posebne slučajeve kada se određuje posebna nadležnost nad dobrima dokinute pravne osobe. Tako, npr.: "Samo Apostolskoj Stolici pripada ukinuće ustanove, njoj je također pridržana odluka o vremenitim dobrima ustanove" (kan. 584; usp. kan. 616 § 2).

Koja je to neposredna viša pravna osoba?²¹ To nije uvijek lako odrediti. Ovdje je dosta kazati da između pravnih osoba postoji izvjesna hijerarhija tako da na neposredni način jedna crkvena vlast, snagom službe, jest viši organ pravne osobe, kao npr. Papa, ukoliko predstavlja cijelu crkvu, ili dijecezanski biskup koji predstavlja partikularnu crkvu. U takvom slučaju, gdje statuti i pravo nisu predvidjeli kako rasporediti dobra i terete javnih pravnih osoba koje su prestale opstojati, Zakonik kaže da ona "pripadaju neposrednoj višoj pravnoj osobi"(kan. 123).

Zaključak

Kanonski pravni poredak poznaje fizičke, pravne i moralne osobe. Pravni položaj fizičkih osoba prema sadašnjem Zakoniku kanonskoga prava obradili smo u *Službi Božjoj* XXXIII/1993, 1, str. 69-97. Ovdje smo prokomentirali pravne osobe o kojima Zakonik iz 1983. g. govori u kanonima 113-123. Važno je ovdje upozoriti da novi Zakonik govori i o moralnim osobama u kan. 113. § 1: "Katolička crkva i Apostolska stolica imaju svojstvo moralne osobe po samoj božanskoj uredbi." Zakonik je iz 1983. g. dakle, normativu o "moralnim osobama" iz CIC iz 1917. g. nanovo preuredio i izmijenio u potpunosti terminologiju, tako da ono, osim Katoličke crkve i Apostolske stolice, što se prije nazivalo moralnim osobama, danas se u kanonskom pravnom poretku naziva pravna osoba. Time se usvojio naziv iz mnogih svjetovnih zakonodavstava u kojima posebne skupnosti osoba ili stvari imaju pravni subjektivitet ili po pravu ili po posebnom prihvaćanju mjerodavne vlasti. Dakle, pravne osobe djeluju prema Općem pravu, posebnom pravu i prema vlastitim statutima koji su uvjet za postizanje pravne osobnosti i u Katoličkoj crkvi.

---

²¹ Usp. *Communicationes* VI/1974, 1, str. 100, br. 7: "quae eundem aut similem persequitur finem". Nije teško odrediti koja je "neposredno viša pravna osoba" kada se znade hijerarhijski red: npr. župi je neposredno viša pravna osoba dijeceza, za dijecezu Sveta Stolica, za redovničku kuću, provincija, za provinciju Ustanova (Red, Kongregacija, Družba itd. Teško je pak odrediti koja je viša neposredna pravna osoba, npr. kada se radi o dvama autonomnim udruženjima koji nemaju neposredne međusobne pravne odnose (usp. CHIAPPETTA, *Il Codice* ..., I, str. 154-155).

S o m m a r i o**LE PERSONE GIURIDICHE (cann. 113 - 123)****J u r e B r k a n**

Nell'ordinamento canonico esistono le persone giuridiche e quelle morali. Prime sono create dalla legge (cn. 113 § 2), seconde "in forza dello stesso ordinamento divino" (can. 113 §1). Qui, nel presente articolo, abbiamo commentato cann. 113-123 CIC 1983.